

de Sportwereld

NUMMER 46-47

Winter 2007

de Sportwereld

NUMMER 1

JUNI 1997

HET ENIGE ECHTE TENNIS

door Cees de Bontd

Sampras, Krajicek en al die andere kampioenen spelen niet het echte tennis. Ook de ruim 750.000 leden van de KNLTB niet. Zoals de naam al aangeeft, de leden van de Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond spelen lawn tennis. Het klinkt wat arrogant, maar volgens de vijftig leden van de kleinste sportbond van Nederland, de NRTB, is er slechts één echt tennis en dat is real tennis. Bij gebrek aan een real tennisbaan in eigen land, maken zij jaarlijks de overstek naar het Verenigd Koninkrijk om aldaar hun kampioenschappen te houden: de Nederlandse Real Tennis Kampioenschappen.

De historische tennisteiten liggen als volgt. Het huidige tennis werd geïntroduceerd door een Engelsman. Major Walter Clopton Wingfield kreeg op 23 februari 1874 octrooi voor zijn uitvinding lawn tennis. Wingfield was namelijk enigszins uitgekeken op het oorspronkelijke tennisspel, door hem met enige eerbied The Ancient Game of Tennis genoemd. Het oude spel was veel te ingewikkeld en de door vier muren omgeven baan te kostbaar, zo vond hij. Zijn lawn tennis was veel eenvoudiger. Wingfields tennisbaan kon bovendien

overal uitgezet worden, bij voorkeur op een fraai geschoren gazon. Twee wezenlijke elementen van het oorspronkelijke spel nam Wingfield over: de bal werd met behulp van een racket over het net gespeeld en de puntentelling 15-0, 30-0, enzovoorts bleef hetzelfde. Wingfields uitvinding zou The Ancient Game qua populariteit overvleugelen en werd in de volksmond al snel tennis.

Om verandering te voorkomen, werd al in 1874 aan het oorspronkelijke tennis de term real toe-

voegd. De beoefenaars van het aloude tennis konden de lawn tennissers er zo lijntjes op wijzen dat er slechts één echt tennisspel bestaat. Real tennis krijgt vaak de eretitel The Royal Game of Tennis toebedeeld, zeker in Groot-Brittannië. Vrijwel alle koningen uit de Huizen

redactioneel

Voor u ligt het eerste nummer van De Sportwereld, nieuwsbrief van Stichting de Sportwereld. De Sportwereld geeft informatie over activiteiten van de Stichting. Daarnaast bevat de nieuwsbrief artikelen, reportages, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en de achtergronden van de sport. De nieuwsbrief zal vier maal per jaar verschijnen. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen en uitvoeren van onderzoek naar de geschiedenis en achtergronden van de sport in de breedste zin des woords. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (boeken en nieuwsbrieven) en door het leggen van contacten tussen beoefenaars van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport. Wilt u ook de volgende nummers van de nieuwsbrief ontvangen? Mailt u dan aan als medewerker door bijgaande bon in te vullen.

INHOUD

- * Het enige echte tennis 1 * Olympisch kampioen roeien Jan Wienese 4
- * Boeken 5 * Nieuws 7

NIEUWSBRIEF

Interviews Ben van der Burg en
Maarten van Bottenburg
Eugen Sandow
Sport in de Nederlandse jeugdlectuur

Inhoud 46/47

Redactioneel	2
Interview Ben van der Burg	3
Interview Maarten van Bottenburg	5
Eugen Sandow	9
Publicaties	11
Historisch Stadion Menteng gesloopt (II)	12
Sport in de Nederlandse Jeugdlectuur, 1880-1960	14

Redactioneel

Daniël Rewijk

De nieuwsbrief van de Sportwereld bestaat tien jaar. Dit is niet het dubbeldikke jubelnummer geworden dat wij ons hadden voorgenomen. Nochtans staan er zeer lezenswaardige stukken in, waarvan twee de vraag stellen: "Sportgeschiedenis wat heb je er aan?" Ex-schaatser Ben van der Burg en wetenschapper Maarten van Bottenburg geven hierop hun antwoord en komen (allicht) tot zeer verschillende uitkomsten.

Van der Burg haalt uit de sportgeschiedenis inspiratie in de vorm van rolmodellen als Steven Rooks en gebruikt het om te "visualiseren." Volgens sportpsychologen helpt het om in de voorbereiding op een belangrijke wedstrijd een ideale uitvoering van die wedstrijd in je gedachten af te spelen. Van der Burg probeerde zich te richten naar de bochtentechniek van de Russische sprinter Fokitsjev.

Dat is sportgeschiedenis volgens een (oud-) atleet. Sociaal wetenschapper Maarten van Bottenburg ziet een heel andere functie voor de studie van het verleden van de sport. Voor hem is kennis van hoe een situatie zich heeft ontwikkeld, onontbeerlijk om die situatie te kunnen doorgronden. Concreet: als je het dopingprobleem in de hedendaagse sport wilt oplossen, moet je eerst weten hoe dopinggebruik is ontstaan en gegroeid. Pas dan kun je zinnige oplossingen bedenken.

Het is te hopen dat het Internationaal Olympisch Comité spoedig historisch onderzoek naar het dopingprobleem gelast, want de meest recente maatregelen in de strijd tegen doping (atleten moeten tijdens de Olympische Spelen van Beijing elke twee uur laten weten waar ze zich bevinden), missen iedere zin.

Het adres voor nieuwe & 2e hands sportboeken en sport DVD's

WWW.SPORTBOEK.NL is een verzend-antiquariaat en handelt in tweedehands sportboeken, een initiatief van sportjournalist Mark Grijsbach.

WWW.SPORTBOEK.NL biedt u tevens een ZOEKSERVICE aan. Als u al tijden speurt naar één of meerdere boeken, stuur dan een e-mail naar info@sportboek.nl en wij gaan vrijblijvend voor u op pad

Ook bestaat de mogelijkheid om NIEUWE BOEKEN te bestellen via www.sportboek.nl. Zowel Nederlands- als buitenlandstalige uitgaven

De beste sportboekwinkel voor Nederland en België!

Sportgeschiedenis wat heb je eraan?

Interview met Ben van der Burg

Max Dohle

Ben van der Burg stond van 1986 tot 1991 aan de wereldtop bij het schaatsen. In 1990 werd hij vice-wereldkampioen in Innsbruck direct voor zijn trainingsmaatje Bart Veldkamp en achter Johan Olav Koss, die zijn eerste titel won. In 1990 was Ben Nederlands kampioen allround. Van der Burg studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde en werkt nu bij Vodafone. Hij houdt zich daar intensief bezig met webadvertenties, zijn nieuwe passie.

Wat betekent sportgeschiedenis voor je als sporter?

Terugkijkend zie ik nu dat ik me tijdens mijn schaatsjaren 1986 - 1991 sterk spiegelde aan de grote sportmomenten in die tijd. 1988 Olympische Spelen: Van Gennip wint drie gouden medailles, Ben Johnson was bovennatuurlijk op de sprint in Seoul. Het was ook het jaar van het doelpunt van Van Basten. We keken met de kernploeg veel naar sport. Ik zocht patronen in het spel, observeerde de lichaamsbeweging. Tijdens het EK zat ik in dienst, terwijl de jongens om me heen met bier naar de tv gooiden als er een Duitser in beeld kwam, was ik bezig met het spel zelf. Mijn interesse ging volledig uit naar alle facetten van het spel. Alles wat ik toen deed stond overigens in het teken van training. Ik deed niets te veel in het leger. Alle energie moest naar de sport gaan. Ik had toen zelfs interesse in voetbal! Die belangstelling is weggezaakt. Naar het schaatsen kijk ik nog steeds, maar het wielrennen – mijn tweede favoriete sport – zie ik nog maar zelden.

Mijn vroegste sportherinnering is Ard Schenk. Mijn moeder adoreerde Schenk als een Adonis. Ik moet toen al onbewust aangevoeld hebben dat ik me aan Schenk moest spiegelen. Later, in 1980 besloot ik te gaan schaatsen. Het was het Olympisch jaar van Eric Heiden en van Hilbert van der Duim die Heiden totaal onverwacht klopte in Heerenveen (later wisten we dat de ijsmeester de ijsmachine had uitgezet tijdens de 10 kilometerrit van Heiden). Voor ons huis lag ijs op de Zwet. Op schaatsen haalden ik en mijn buurjongen Vlaardingse moppen, zo'n Westlandse schaatstraditie. Mijn buurjongen en ik besloten die winter dat we schaatsers moesten worden. We namen les in Den Haag. Ik wilde vooral de magie van het schaatsen zelf gaan ervaren.

Hoe ging dat spiegelen aan grote sportmomenten in zijn werk?

Het was voornamelijk heldenverering. Steven Rooks ging tijdens de Tour in 1987 zo diep dat hij aan het zuurstof moest. Dat wilde ik ook! Je leefde zo monomaan. Maar zo diep kon ik helemaal niet gaan natuurlijk. Fokitsjev [Olympisch kampioen 500 meter, Sarajevo 1984] sloeg op de baan in een beweging linksaf. De bocht sneed hij niet aan zoals nu. Hij reed recht door op het lange eind en dan in één beweging de bocht in. Ik wilde dat natuurlijk ook doen. Ik zat vol adrenaline, nam in een keer de bocht en reed 1.6 van mijn pr af!

Sportgeschiedenis en heldenverering gaan soms hand in hand. Wie was jouw held?

Mijn allergrootste held was Tomas Gustafson. Hij won in Sarajevo goud op de 5 kilometer, met een verschil van tweehonderdste op Malkov. Dagenlang, vier uur per dag keek ik naar de videobeelden van Gustafson op de 5 kilometer. Ik wilde in zijn ritme komen, mee bewegen met de beelden alsof ik programmeerbaar was als een robot. In 1989 zat ik tegenover mijn grote held in de kleedkamer van de Uithof. Iedereen had er zijn eigen hoekje. Gustafson zat tegenover me op de plek van Bart, de plek waar Bart altijd zijn schaatsen tegen de bank gooide als het tegenzat. Ik zei niks tegen Gustafson, maar observeerde al zijn bewegingen. Hoe hij zijn handschoenen neerlegde, hoe hij zijn schaatsen aantrok. Ik staarde alleen maar, hij was mijn god. Dat was supernaïef en werd een grote deceptie. Gustafson was in het echte leven teleurstellend. Een gewoon mens. Hij sleep zijn schaatsen net als ieder ander. Ik verloor alle hoop. Ik besepte ook dat ik veel te ver was gegaan in mijn bewondering. Ik vond het ineens één grote poppenkast, een vorm van bedrog.

Heeft sportgeschiedenis wel zin voor sporters?

Ja, dat denk ik wel. Je kunt er een betere sporter van worden. Dat kon je zien bij Rintje Ritsma en Falko Zandstra. Bij Falko ging alles vanzelf, hij heeft er nooit veel aan gedaan, reed direct 6.45. Rintje wist wat sporten is, werken en trainen, slijpen aan je techniek. Zelf miste ik veel kwaliteiten als sporter, ik relativeerde te

veel en heb geen killersinstinct. Ik vond vooral het proces zelf mooi. De magie. (lachend) Ik begin mezelf tegen te spreken, maar de magie was er wel. Zoals de fenomenale sprong van Bob Beaman in Mexico. Ik las een artikel over de extreem lage luchtdruk in het stadion ten tijde van die sprong. Dat was het gevolg van een onweersfront dat het stadion leeg zoog. Er zijn van die momenten waarin alles precies samenvalt. Dat is een mystieke ervaring. Alles klopt. Zo was het ook tijdens die sprong van 8.90 meter.

Heb je zelf geschiedenis geschreven?

Net zoveel als dit kopje dat ik nu over de tafel verschuif: 0.00003 promille. Voor mij persoonlijk had het verliezen van Koss op de WK natuurlijk enorme invloed, maar voor de buitenwereld niet. Het is wel zo dat iedereen mij nog altijd associeert met schaatsen. Ik stap daar in gesprekken altijd snel overheen, je wilt niet eeuwig schaatser blijven. Dat hoeft voor mij niet meer. Voor mijn dochter is het wel eens aardig. Dat een jufvrouw van haar klas nog vol bewondering is en haar vertelt over een kant van haar vader die je zelf nooit heeft meegemaakt. Zij confronteert haar dan met sportgeschiedenis.

Wat is voor jou het grootste moment uit de sportgeschiedenis?

De Tour is en blijft het grootste evenement. Het grootste moment daarin vond ik de overwinning van LeMond op Fignon op de Champs-Élysées in 1989. Ik zat samen met Bart Veldkamp te kijken. Ze waren aan elkaar gewaagd: Fignon was sterk in de bergen, LeMond tegen de klok. Hij reed in Parijs boven de 60 kilometer per uur! Hij won met 8 seconden voorsprong op Fignon. Dat vonden we zo gaaf. Acht seconden! 8.90 meter! 60 kilometer per uur. Sport moet meetbaar zijn. Anders is het geen sport.

Sportgeschiedenis: Wat heb je er aan?

Interview met Maarten van Bottenburg

Daniël Rewijk

Maarten van Bottenburg is opgeleid als sociaal wetenschapper. Na zijn promotie aan de Universiteit van Amsterdam, was hij medeoprichter van onderzoeksbureau Diopter, later het W.J.H. Mulier Instituut. In het Mulier Instituut werd gestreefd naar integratie van academisch onderzoek en opdrachtonderzoek met een specialisatie op sportgebied. Inmiddels heeft hij zijn functie als directeur van het Mulier Instituut neergelegd en is hij aangesteld als bijzonder hoogleraar Sportontwikkeling aan de Universiteit Utrecht en lector Sportbusiness aan de Fontys Economische Hogeschool Tilburg. Wat opvalt is niet alleen het aantal partijen in de sportwereld waarmee Van Bottenburg heeft samengewerkt, maar ook de brede waaier aan thema's en problemen waarmee hij zich heeft bezig gehouden: van marketing in sport tot topsportbeleid, van gemeentelijk sportbeleid tot kooivechten.

Maarten, je bent op veel fronten betrokken bij de Nederlandse sportwereld. Hoe gebruik je bij al die rollen je historische kennis en inzichten, met andere woorden: "sportgeschiedenis: wat heb je er aan?"

Ik ben opgeleid als historisch socioloog, een stroming die vooral werd aangehangen aan de UvA. Ruud Stokvis is daar ook een exponent van. En daar gold het adagium: "Geschiedenis zonder sociologie is blind en sociologie zonder geschiedenis is leeg." Die twee kun-

nen niet zonder elkaar. Ik heb dus altijd bewust heel veel historisch onderzoek bij mijn werk betrokken. Ik ben socioloog in de analyses die ik trek, de theorie die ik gebruik en ook in de vragen die ik me stel. Historisch onderzoek is echter onontbeerlijk, want volgens mij zijn problemen alleen op te lossen als je jezelf de vraag stelt: "hoe is het probleem geworden zoals het is?"

Het is heel moeilijk om dat altijd in de praktijk toe te passen, in beleids- en advieswerk. Je kunt opdrachtgevers moeilijk overtuigen van de noodzaak om die hele historische achtergrond erbij te betrekken. Historisch onderzoek is over het algemeen arbeidsintensief en dat maakt het duur. Een opdrachtgever wil een pasklaar antwoord op een concrete vraag. Je moet hem er dan van kunnen overtuigen dat je met het probleem eerst nog even terug moet gaan in de tijd, omdat je dan beter kunt beschrijven waarom je het probleem hebt. Ook al heb je er dan nog niet de oplossing mee. Ik geloof namelijk niet dat je echt van de geschiedenis kunt leren, je krijgt alleen een beter begrip van de situatie en dat is al een enorme winst. Er zijn veel onderzoeken waarbij ik meer van de historische achtergrond had willen uitdiepen, maar waarbij het gewoon niet kon.

Eén onderzoek waar het goed is gelukt, was het onderzoek naar *free fight*. Dat was een enorme mediahype halverwege de jaren negentig. De staatssecretaris in die tijd, Erica Terpstra, riep dat het verboden moest worden. Ik heb dat toen geanalyseerd vanuit een historische benadering: terug naar de oude Grieken. Vooral heb ik gekeken naar de opkomst en de verspreiding van al die Japanse vechtsporten en ook naar de verharding, als een tendens die niet zomaar uit de lucht komt vallen. Het is iets dat zich al vanaf de jaren zeventig voordoet bij nieuw geïntroduceerde vechtsporten. Er is geprobeerd om die verharding in geleide banen te brengen en het heeft zich buiten de organisaties om, in een meer commerciële omgeving ontwikkeld. In het advies dat we uitbrachten, hebben we het politieke probleem dat was ontstaan, kunnen neutraliseren en ook veel meer begrijpelijk kunnen maken door de geschiedenis erbij te betrekken. Voor mij werken disciplines als sociologie, geschiedenis, psychologie en economie het best als ze met elkaar in verband worden gebracht.

In Nederland is sportgeschiedenis vooral een zaak geweest voor sociologen. Reguliere historici zijn op dat specialisme, maar ook bij de studie van andere populaire cultuuruitingen als popmuziek en film heel passief gebleven. Wat is de achtergrond daarvan denk je?

Ik denk dat de aandacht voor aspecten van de populaire cultuur samenhangt met de popularisering van het hoger onderwijs in de jaren zeventig. De grote instroom van mensen met een lagere sociale achtergrond heeft er toe bijgedragen dat er onderwerpen werden ingebracht die dichter bij hun eigen achtergrond, cultuur en beleving lagen. Vooral de sociologie had een enorm aandeel in die instroom en daar komt nog bij, dat het als wetenschap minder gevestigd en dus minder afgebakend was dan bijvoorbeeld geschiedenis. Geschiedenis was meer gericht op prestigieuze wetenschappelijke onderwerpen, dan op alledaagse zaken als televisie kijken, sport of popmuziek. Sociologie stond meer open voor vernieuwing en had meer te winnen bij de studie van dat soort thema's.

En hoe zit het dan in Angelsaksische landen als de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Australië, maar ook Duitsland en België waar de studie van sport een gevestigde academische tak is?

Voor de Angelsaksische landen kun je zeggen dat sport daar een hogere sociale standing had dan hier en dat het dus binnen een gevestigde wetenschap als geschiedenis makkelijker was om zich daarmee bezig te houden, omdat het ook meer in het algemeen werd gezien als een activiteit die erbij hoorde, een onderdeel van de opleiding van jongeren, ook van hogere komaf. Terwijl in Nederland sport werd gezien als iets dat van het volk was; een opvatting die overigens historisch onjuist is, maar werd bepaald door de populaire sporten die in de media domineerden. Maar, dit is het eerste wat in me opkomt en ik heb er nooit onderzoek naar gedaan...

Wat zijn volgens jou de meest urgente thema's die op het terrein van sportgeschiedenis onderzocht moeten worden?

Het is moeilijk om keuzes te maken omdat het terrein nog zo vreselijk braak ligt. Er is zoveel dat nog moet gebeuren en iedere keuze houdt in dat je andere dingen niet kunt doen, terwijl die niet per se minder dringend

zijn. Maar als je ergens moet beginnen: er is nog zoveel basiswerk te verrichten. Gelukkig zijn door de initiatieven van stichting De Sportwereld en het werk van Wilfred van Buuren de archieven in kaart gebracht. Dat is ontzettend belangrijk, het is nog geen wetenschappelijk onderzoek, maar wel een voorwaarde om dat te kunnen doen.

Het is ook erg belangrijk dat sportgeschiedenis zich niet terug trekt op een eilandje, los van ander historisch onderzoek. Ook al om serieus genomen te worden, moeten sporthistorici goed ingelezen zijn over de onderwerpen en thema's die er in bredere zin in de geschiedenis leven, vooral over de periode waarin de sport opkomt. Ik ga dan uit van de moderne sport: grof gezegd 1800 en later. Je moet de sportgeschiedenis bestuderen in samenhang met maatschappelijke ontwikkelingen die zich op hetzelfde moment voordoen. In Nederland betekent dat in ieder geval de natievorming, maar ook ontwikkelingen in de sociale verhoudingen, de industrialisatie en schaalvergroting. Je moet dus steeds in de gaten houden waar andere onderzoekers zich mee bezig houden, want je kunt alleen maar groeien als je werkt in contact en interactie met andere vakgenoten. In dat enorme terrein van sportgeschiedenis moeten weloverwogen keuzes bijdragen aan de legitimiteit van het vakgebied.

In een bespreking van Benjo Maso's Het zweet der goden. Legende van de wielersport¹ toon je een sterke drang om de mythologie in de sport te ontcrachten en neutraliseren. Je kunt die mythologie ook gebruiken om te zien tegen welke achtergrond en met welke bedoeling ze is ontstaan. Hoe kijk je daar nu tegen aan?

Je ziet daarin veel terug van de invloed die Norbert Elias op mij heeft gehad. Ik ben zijn assistent geweest, in de tijd dat hij in Amsterdam doceerde. En Elias was natuurlijk een wereldberoemd socioloog, maar ook één van de oude stempel. Hij noemde sociologen "mythenjagers", die aan de hand van wetenschappelijke feiten maatschappelijke mythes doorprikken. Ik heb er zelf lange tijd ook zo naar gekeken. En hoewel mijn opvattingen wat zijn veranderd, geloof ik nog steeds sterk in empirisch onderzoek. Zeker grote thema's als globalisering kunnen uitlopen op een enorm theoretisch

gewauwel, als je het niet terug brengt tot wat er eigenlijk aan gegevens voor handen is. De stap die ik wel gemaakt heb is dat die mythen ook op een andere manier interessant zijn: ze zijn geconstrueerd en je kunt ze dus ook deconstrueren. Wat zit er achter, wie zegt het en waarom en in welke context?

Een zakelijke en nuchtere benadering van sport kan ook erg belangrijk zijn. Tijdens de laatste Tour de France bijvoorbeeld was elke distantie in de verslaggeving ver te zoeken. Hoe heb je de Tour beleefd?

Ik was op vakantie en heb het in flarden gevolgd, via buitenlandse radio en Nederlandse kranten. Er is een aantal vragen die bij mij steeds terugkeren. Eén ervan is: Waarom wordt de individuele wielrenner steeds als dader veroordeeld? Terwijl overduidelijk is dat er een dopingcultuur en -structuur aanwezig is, waarbij die renner onderdeel is van een veel breder systeem. Maar we halen de individuele wielrenner eruit om de rest vrij te spreken. Dat is volstrekt ten onrechte. En de hele opkomst van die dopingcultuur is typisch iets wat je in een historisch perspectief moet plaatsen om het goed te kunnen analyseren.

Het tweede is iets waar ik me over blijf verbazen en dat vooralsnog veel meer vragen oproept dan dat ik er antwoorden bij heb: waarom altijd de wielrennerij eruit wordt gepikt. Terwijl er zeer goede argumenten zijn om aan te nemen dat het een veel breder verschijnsel is. De Spelen van Athene waren nog niet begonnen of er waren al twee Griekse hardlopers verdwenen. En bij de Winterspelen van Turijn is een compleet team van Oostenrijkse langlaufers geruisloos weg gemanoeuvreerd. Ook het voetbal blijft helemaal buiten schot. Alleen in de wielrennerij wordt het steeds opgespeeld. En dan jeuken mijn handen om dat beter uit te zoeken en er over te schrijven, maar goed dat kun je niet zomaar doen. Het is zo'n gevoelig onderwerp, dat je het alleen met gedegen onderzoek te lijf kunt gaan.

Maar is doping eigenlijk wel echt een probleem? Als je het vanuit historisch perspectief bekijkt is het pas de laatste twintig jaar een probleem geworden, in de zin dat het de gemoederen echt beroerd. Je kunt tegen doping zijn vanuit morele overwegingen

of gezondheidsredenen. Vanuit historisch perspectief moet je het niet zien als een probleem, maar moet je uitzoeken hoe die dopingcultuur is ontstaan. De medicalisering van topsport is een historische ontwikkeling geweest. En door die te schetsen kun je aantonen dat we nu met een bepaalde eenkennigheid en met normatieve beoordelingen te maken hebben. Als historicus kun je beschrijven hoe sport is geëvolueerd en hoe sporters steeds naar nieuwe middelen hebben gezocht om zich te onderscheiden van anderen: gespecialiseerde training, professionalisering, meer tijd vrij maken dan de ander, betere trainers en trainingsmethoden, beter voor je lichaam zorgen en op je voeding letten, medicatie. Neem het bloedbeeld: hoe verandert dat nou en kun je dat er dan niet uithalen als je op hoogte hebt getraind en er weer in doen als je weer op laagte bent. Die stappen zet je niet alleen, dat doe je binnen een organisatie, met begeleiders, trainers, topsportmanagers. Dat is één groot netwerk om prestatieverbetering door te voeren. Het begint heel geleidelijk en gaat steeds verder. Doping is daar een heel logisch uitvloeisel van. Het is dan geen kwestie meer van goed of fout, maar een logische ontwikkeling.

Dat wil niet zeggen dat je doping in de sportwereld niet als probleem moet beschouwen. Want als je doping helemaal zou vrijgeven, trek je de doos van Pandora open. Dat zou de ontwikkeling en verspreiding van doping alleen maar versnellen, zoals de opkomst van gendoping. Je zult dan bovendien medeverantwoordelijkheid moeten dragen voor de enorme risico's die hiermee zijn verbonden. Je kunt je in de sport dan ook niet onttrekken aan een ethisch-normatief standpunt over doping. Voor beleidsmakers is er dus eigenlijk geen andere uitweg dan te proberen de boel in goede banen te leiden.

Tenslotte wil ik het even met je hebben over de rol van de elite bij de verspreiding van sport. Die wordt bij jou, maar ook bij Ruud Stokvis, heel sterk vanuit het trickle down effect beschreven en vanuit noties van statusgevoeligheid: de elite hield zich bezig met een bepaalde sport, maar zodra die populair werd verruilde ze die voor een andere, meer exclusieve sport. Bij onderzoek naar adellijke bestuurders in de ontstaansperiode van sport in Nederland, vooral Baron van

Tuyll van Serooskerken, heb ik gezien dat zij voornamelijk geïnteresseerd waren in een zo groot mogelijke verspreiding van sport en een zo groot mogelijke betrokkenheid van het volk bij sport. Is dat niet tegenstrijdig met jouw uitgangspunten?

Dit is een heel interessante, maar ook heel complexe materie. Er is vrij veel over dat *trickle down effect* geschreven, maar hoe dat exact werkt is nog niet helder. Om iets exclusief te houden en te kunnen genieten van de status die met die exclusiviteit gepaard gaat, moeten anderen het over willen nemen. Je ziet bij zo'n proces altijd dat aan de ene kant degene die een statusgevoelige activiteit beoefent, er ook prat op gaat. Ze stellen het voor als iets dat zeer de moeite waard is, wat eigenlijk iedereen zou moeten willen. Daarnaast is het voor status natuurlijk belangrijk dat het niet door iedereen kan worden overgenomen. Aan de ene kant wil je het aanprijzen, maar aan de andere kant wil je distantie bewaren en daar zit een soort spanning tussen.

Het is ook belangrijk om in te zien dat mensen lang niet altijd voor een sport kiezen omdat zij daaraan sociale status kunnen ontleen. Het gaat bij deze distinctie niet om een altijd bewust nagestreefde "verheffing" boven andere mensen. Eén van de stellingen in *Verborgene competitie* is dat niemand zich aan de onderscheidende werking van sociaal gedrag kan onttrekken. Of je wilt of niet, je positioneert jezelf door de auto die je rijdt, de kleding die je kiest of de sport die je beoefent. Mensen worden voortdurend op dit soort zaken beoordeeld, vaak in één oogopslag. Niet om iemand in een bepaald hokje te stoppen, maar om de wereld en je eigen positie daarin te begrijpen. Mensen plaatsen elkaar voortdurend. Dat is een spel, dat eigenlijk geen spel is maar een doodserieuze activiteit en eigenlijk is het ook geen activiteit, maar een diep verankerd, haast automatisch verlopend sociaal mechanisme.

Je zegt dat Van Tuyll van Serooskerken moeiteloos samenwerkte met iemand als Nico Broekhuysen, de aartsvader van het korfbal. Broekhuysen wil ik zien als een vertegenwoordiger van de middenklasse, een leraar, net als de dominee en de arts de traditionele woordvoerders van de middenklasse. Net als een baron hadden ze een bepaalde morele rol, waarin ze konden zeggen wat goed en fout was in de samenleving. Ze hadden beiden sterke invloed op grote groepen in de samenleving. En hadden elkaar nodig om brede kring

gen bij de sport te betrekken.

Het belangrijkste is dat het *trickle down effect* niet als een soort mono-causale richting of invloed begrepen moet worden. Het wordt door heel veel factoren bepaald. Er is ook veel in veranderd als je kijkt naar de situatie aan de begintijd van de sport en nu. De bepalende rol van de elite is veel minder geworden. En de elite van tegenwoordig is natuurlijk niet dezelfde als die van een eeuw geleden. Tegenwoordig spelen bijvoorbeeld de media een veel grotere rol dan in de beginfase van de moderne sport. Dat wil overigens niet zeggen dat de elites geen rol meer hebben. Maar bepalend is nu vooral de mate waarin zij invloed en greep hebben op de media. Dat maakt het allemaal veel gecompliceerder.

ⁱ Maarten van Bottenburg, "De Janus-kop van de sport-socioloog" in: *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 18 nr. 1 (1992)

Eugen Sandow en bodybuilden

Nico van Horn

Verzameling Daniel Christiaens

Na een paar jaar geleden wat research gedaan te hebben voor het gedenkboek van de de Amsterdamse Atletische Club Hercules, een club voor verdedigings- en krachtsporten, raakten we min of meer in de ban van bodybuilden, worstelen en gewichtheffen. Door wat opmerkingen en enkele geschriften van Piet van der Kruk groeide de fascinatie voor deze takken van sport. Zo kwamen we in contact met Daniel Christiaens, die in Antwerpen de 'Antwerp Muscle Archives' beheert. Op een redelijk zonnige aprildag togen Wilfred van Buuren en ik naar Antwerpen waar we eindelijk een bezoek zouden brengen aan zijn rijke collecties. Er was al lang email-contact met Daniel, en eindelijk konden we dan terecht bij hem en zijn grootste verzameling. Daniel kocht een aantal jaar geleden wat dozen op, gevuld met tijdschriften over bodybuilden. Zo kwam hij op het spoor van het Belgische blad *Muscles*, een Franstalig blad dat verscheen tussen 1946 en 1969. Het blad was evenals een aantal andere, en oudere, bladen in Engeland en Amerika gewijd aan de lichaamscultuur, zonder de commercialisering die iemand als Arnold Schwarzenegger eraan gegeven heeft, en zonder de spierversterkende middelen.

Het valt niet te ontkennen dat dit soort bladen een fikse schare homo-fans had, maar daar ging het de bodybuilders, die zich vanaf 1890 in Europa en ver daarbuiten richtten op een perfect gebeeldhousd

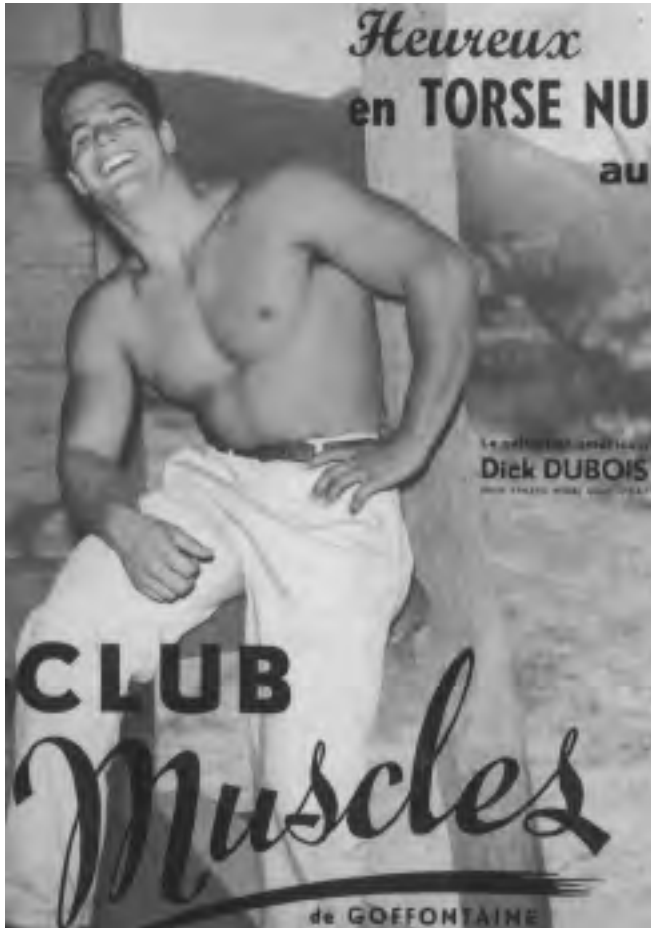

lichaam, echter niet in eerste instantie om. Daniel vertelde dat hij zoveel mogelijk de modellen die, volgens onze normen redelijk decent gekleed overigens, voor het blad hadden geposeerd, probeerde op te sporen en aan de praat te krijgen. Juist omdat het geheel toch een homo-erotische lading heeft gekregen, wil de meerderheid van de toenmalige jongelieden niet meer praten. Een klein aantal wel, en mede dankzij hen kan de verzameling van Christiaens, van huis uit kunsthistoricus, groeien. Niet alleen bladen, maar ook trofeeën, vaantjes, speldjes, kleding, programma's enz. Hij geeft regelmatig lezingen en praatjes over zijn onderwerp, de *Culture Physique*, en stelt zijn rijke verzameling soms tentoon. De periode na 1970 vindt hij niet meer zo interessant. Te commercieel, te gladjes, teveel anabolen. Na een lange tour door en over zijn zolder, waar hij alles netjes gedocumenteerd heeft opgeslagen, moest avondlijk Antwerpen worden bezocht. Bier, laatste trein, vertraging, half vier thuis in Amsterdam, dankuwel NS.

Eugen Sandow

Op dinsdag 12 september was ik in Londen. Reden: de her-onthulling van een marmeren buste van de atleet Eugen Sandow, de vader van het moderne bodybuilden. Geboren in 1867 in Königsbergen in het toenmalige Oost-Pruisen reisde hij als achttienjarige naar West-Europa, vermoedelijk in het kielzog van rondtrekkende circussen, om daar zijn kunsten als krachtmens te vertonen. Hij vertoefde in Antwerpen, Brussel, Parijs, Rotterdam, en belandde in november 1887 in Amsterdam. Daar woonde hij enige tijd,

hoe lang is niet bekend. Na een korte tijd vond hij werk als krachtmens en als instructeur voor kracht- en verdedigingssporten. Zo gaf hij les aan studenten uit Leiden en Delft. Een van zijn leerlingen was Antoon Abspoel, de eerste sportjournalist van Nederland, krachtmens, worstelaar, roeier en nog veel meer. Na een reis naar Italië belandde Sandow uiteindelijk in Londen, vanaaruit hij de rest van zijn leven zou opereren. Hij stichtte scholen, zette cursussen op, ontwikkelde trainingsapparatuur en trad op, in Amerika, Australië, India, Zuid-Afrika en Europa. In 1925 overleed hij. Zijn begrafenis verliep min of meer in het geniep, zijn vrouw verliet een week na zijn overlijden het land.

Tijdens zijn leven werd de marmeren buste gemaakt. De buste kwam terecht in verzamelingen, werd het laatst gesignaleerd in Londen in het begin van de jaren zestig en dook pas een maand geleden weer op bij de antiquair Harris Lindsay in Jermyn Street. Toevallig, of niet helemaal toevallig, kwam een achterkleinzoon van Sandow, Chris Davies het beeld op het spoor. Hij kocht het, zodat het weer terug in de familie

kwam. Die middag van de 12e september werd in de aanwezigheid van veel familieleden van Sandow en een schare bewonderaars en onderzoekers het beeld onthuld. En zoals dat gaat, de champagne vloeide rijkelijk. De volgende dag maakte ik nog een tripje met Chris Davies naar de begraafplaats Putney Vale, Surrey, waar Sandow werd begraven. Ter plekke besloot Chris het graf definitief te kopen (het stond nog op naam van de weduwe van Sandow, Blanche, overleden in 1959).

Het mooie van het verhaal is dat Chris het beeld spotte op hetzelfde moment dat een moderne navolger van Sandow, Arnold Schwarzenegger, twee winkels daarnaast schoenen aan het kopen was. Het had dus weinig gescheeld of het beeld was naar Amerika verhuisd. Sandow is de peetvader geworden van bodybuilders. David Chapman heeft overigens een grondige studie over hem geschreven: *Sandow, the magnificent. Eugen Sandow and the Beginnings of Bodybuilding* (1994, paperback 2006). Ik kon hem en Chris het afgelopen jaar een flink aantal details geven over Sandows leven in Amsterdam en Brussel. Bedenk overigens wel: Sandow deed het allemaal zonder anabole steroïden (hallo, Arnold?) of andere duistere voedingsmiddelen. Een fiks aantal sportclubs in de wereld, ook in Nederland, draagt nog de naam Sandow. Google het maar eens op.

Eugen Sandow

Publicaties

Wilfred van Buuren

Boeken

Biografieën

Verzijl, Arnout en Hans Willink, Barney. *Levensverhaal van een dartlegende* (Strengholt, Naarden 2007) 224 p., ill., € 17,90.

Doevendans, Ruud, *Klem! Jan van Beveren, vlinder in de zestien* (Parata, Duiven 2007) 33 p., ill., € 18,50.

Scholte, Maarten, *Boogie. Het verhaal van Michael Boogerd* (Arko Sports Media, Nieuwegein 2007) 240 p., ill., € 24,95.

Nederlof, Bert, *Epy Drost. In alles anders* (De Buitenspelers, Kats 2007) 348 p., ill., € 29,50 / 39,50.

Vaessen, Theo, *Ruud Geels. Altijd raak! De biografie van een 'vergeten' topscorer* (House of Knowledge, Amsterdam 2007) 176 p., ill., plus dvd. € 19,95.

Oosten, Gijs van en Jan Looman, *LOS. Dennis van der Geest en de weg naar het succes* (Nieuw Amsterdam, Amsterdam 2007). 192 p., ill., € 15,95.

Helvoirt, Maarten van en Henri van der Steen, *Gedreven. Ruud van Nistelrooij en zijn hang naar perfectie* (De Buitenspelers, Kats 2007). 320 p., ill., € 34,50.

Vries, Gert Jan de, *Gedroomd wielrennen. De carrière van Leontien van Moorsel* (De Arbeiderspers / Het Sporthuis, Amsterdam / Antwerpen) 232 p., ill., € 15,95.

Div

Bakker, Marjan (red.) en Marijke Croiset, *Schaerweijde, 1932-2007. 75 jaar oud en jong geleefd* (Schaerweijde, [Zeist] 2007). 235 p., ill. € 25,00.

Bosscher, Veerle de, Jerry Bingham, Simon Shibli, Maarten van Bottenburg en Paul de Knop, *The global sporting arms race. An international comparative study on sports policy factors leading to international sporting succes* (Meyer & Meyer Sport, Oxford 2007). 173 p., fig., tab., ill., lit.opg. Internationale vergelijking van succesfactoren in het topsportbeleid van Nederland, België, Canada, Italië, Noorwegen en U.K.

Brouwer, Erik, *De hemel is een basketbalveld* (L.J. Veen, Amsterdam / Antwerpen) 310 p., lit.opg. €18,90.

Couwenhoven, Ron en Huub Snoep, *Nederlands Schaatsland, 1882-2007. Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijdersbond* (Tirion Sport, Baarn 2007) 288 p., ill., lit.opg. € 34,95.

Jubileumboek bij het 125-jarig bestaan van de KNSB.

Cuilenborg, Edward van en Esther Scholte, *Achter de baseline. De bijzondere levens van de twaalf grootste Nederlandse tennissers* (De Buitenspelers, Kats 2007). 350 p., ill., € 39,50.

Faber, Johan, *Alpe d'Huez. De Nederlandse berg* (Rap, Amsterdam 2007) 269 p., [8 p.pl.], ill., krt., lit.opg., € 18,90. Tour de France.

Huizinga, J.J., *Tot Heil Onzer Ribbenkast. Een eeuw sport in Harlingen* (Flevodruk, Harlingen, 2007). 255 p., ill., reg. € 15,50. Friesland, Harlingen, diverse sporten.

Idzenga, Wiep, *De Maradonna van China. Een wereldreis* (Atlas, Amsterdam 2007) 270 p. € 18,90.

Laurman, Loek (samenst.) e.a., *Amateurs in Oranje. 50 jaar Nederlands amateurelftal 1956-2006* (Stichting Amateurvoetbal Totaal, [t Harde] 2007). 256 p., ill., lit.opg.

Nuijten, Saskia, Marieke van Schendel en Jan Janssens (red.), *Jaarboek Sport beleid en onderzoek, editie 2006-2007* (Arko Sports

Media, W.J.H. Mulier Instituut, Nieuwegein / 's-Hertogenbosch 2007) 236 p., ill., lit.opg. € 63,60.

Rennen, Ward, *CityEvents. Place Selling in a Media Age* (Vossiuspers UvA, Amsterdam University Pers, Amsterdam 2007) Proefschrift. 275 p., lit.opg. € 39,50.

Vergelijking van de Olympische Spelen Amsterdam 1928, Berlijn 1936 en Helsinki 1952 met evenementen in dezelfde drie steden als culturele hoofdsteden van Europa met de nadruk op citymarketing en mediaprocessen.

Stokvis, Ab, *Roei- en zeilvereniging Poseidon, 1907-2007* (R.Z.V. Poseidon, Amsterdam 2007). 160 p., ill.

Tol, Iwan, *Drama in het Lenin-stadion. De verzwegen doden van Spartak Moskou - Haarlem* (Nieuw Amsterdam, Amsterdam 2007) 160 p., ill. € 14,95.

Wessem, Jurriaan van, *Verdachte voorzeten. Manipulaties en corruptie in het Europese clubvoetbal* (Tirion Sport, Baarn 2007). 159 p., ill. € 17,95

Tijdschriftartikelen

Blekendaal, Martijn en Hasan Evrengün, 'Het multi-etnische Indisch Oranje', in: *Achilles. Sportverhalen van toen en nu* afl. 1 (najaar 2007), p. 79-89. Over voetbalelftal Ned. Indië op WK 1938.

Brouwer, Erik, 'Hemingway was een coureur', in: *De Muur* afl. 18 (oktober 2007), p. 52-69. Winnaar van de Hard Grasprijs voor sportjournalistiek 2007.

Chevrolet, Herman, 'Een vreemd bestaan: Willy de Bruyn, wereldkampioene', in: *De Muur* afl. 18 (oktober 2007), p. 72-83. Over het tragische leven van de Belgische wielerkampioene Elvira de Bruyn, die man werd.

Echteld, Hans van, 'Kunstenaar tussen de bikkels. Tonny van der Linden, levende legende van DOS', in: *Nummer 14* jrg. 3, afl. 11 (14 november 2007), p. 92-97.

Peters, Micha en Jurryt van der Vooren, 'Burn, Beijing, burn! Het olympisch vuur in China', in: *Achilles. Sportverhalen van toen en nu* afl. 1 (najaar 2007), p. 113-122. Over de verwevenheid van sport en politiek in de Moderne Olympische Spelen.

Renon, Roland, 'Ludodiversiteit. Het uitsterven, de overlevingskansen en de herbeleving van de traditionele bewegingscultuur', in: *Sportimonium*, Themanummer Volkssport jrg. 27 (2007), afl. 1/2, p. 9.1-9.12.

Roeleven, Dirk Jan, 'Forrest Gump op Texel', in: *Achilles. Sportverhalen van toen en nu* afl. 1 (najaar 2007), p. 45-69. Over leven en dood van ultraloper Jan Knippenberg.

Vooren, Jurryt van der, 'De onzichtbare verandering van Amsterdam', in: *Sport&Strategie*, Special Sport&Ruimte jrg. 1, afl. 1 (oktober 2007), p. 8. Olympische Spelen Amsterdam 1928.

Wolters, Luc, 'Limburgse schutters zweren bij wedstrijden. Van schuttersfeest tot georganiseerd schutterswezen', in: *Sportimonium*, Themanummer volkssport jrg. 27 (2007), afl. 1/2, p. 14-21.

Zande, Rob van der, 'Willy was de beste. De ongeautoriseerde biografie van Willy van der Kuijlen', *Hard Gras*. Themanummer, afl. 55 (september 2007). 112 p., ill.

Historisch Stadion Menteng gesloopt (II)

Hans Sanders

Menteng

In de oude wijk Menteng in Jakarta verdwijnen in rap tempo oude koloniale huizen en gebouwen. In deze dure wijk is het huis voor de oudere bewoners vaak dé oudedagsvoorziening. Als het geld ontbreekt om deze oude huizen nog enigszins te onderhouden en vooral de almaar stijgende kosten van levensonderhoud en huizenbelastingen op te brengen, is verkoop voor hen de enige oplossing. Van de opbrengst kan met gemak een mooi nieuw huis in een buitenwijk gekocht worden en een auto met chauffeur kan er meestal ook nog wel vanaf. De grond wordt veelal gekocht door rijke Chinese Indonesiërs, die de oude gebouwen laten slopen en het terrein vervolgens optimaal benutten. Er verrijst een groot en hoog pand, waarbij de blinde muren aan de achter- en zijkanten tevens de veilige perceelgrenzen vormen. Vóór de voorzijde van het huis, vaak voorzien van veel marmer en zuilen, wordt een hoog hek geplaatst, al is de hoogte door wetgeving beperkt. De sociale controle neemt door het wederzijdse gebrek aan zichtbaarheid namelijk nogal af.

Voor ons Nederlanders worden de straten in Menteng er daarom bepaald niet mooier op. Wij houden wel van historie en de koloniale stijl. Menteng is indertijd aangelegd als de villawijk van Batavia, naar een Nederlands stedenbouwkundig ontwerp. De straten en pleinen werden groen en ruim aangelegd, de

gebouwen waren allen witgeschilderd. De wijk wordt zelfs door het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen gezien als gemeenschappelijk cultureel erfgoed van Indonesië en Nederland. Er is zelfs in 2003 een congres gehouden over onder andere het behoud van de wijk Menteng in haar oorspronkelijke vorm. De historie van gebouwen blijkt echter in de praktijk nauwelijks of geen punt van afweging bij het al dan niet toestaan van het slopen van gebouwen, tenzij het een speciaal pand is dat op een monumentenlijst staat. De meeste van deze panden staan echter in de oude Kota.

In juli 2006 was het wat slopen van historisch erfgoed betreft weer eens raak. Het in 1921 gebouwde Stadion Menteng aan de Jalan Cokroamitoto werd ondanks felle protesten afgebroken. Die protesten hadden niet speciaal te maken met het historische karakter van het stadion, maar met het feit dat voetbalclub Persija hierdoor haar eigen accommodatie kwijt raakte. Het profteam van deze club speelt de huiswedstrijden al jaren in Stadion Lebak Bulus Jakarta, maar het oude, sterk verwaarloosde stadion, werd gebruikt om te trainen, voor wedstrijden van de jeugd- en amateurteams. Ook het clubgebouw bevond zich in dit stadion. De 85 mensen werkzaam in of op het terrein van het stadion zagen hun broodwinning in gevaar komen.

Viosveld

Het stadion werd ontworpen door de Nederlandse architecten F.J. Kubatz en P.A.J. Moojen (1879 – 1955) en in 1921 gebouwd. Vooral de laatste architect werd tamelijk bekend en hij publiceerde veel over Indische architectuur. De beroemde architect Berlage, die Nederlands Indië ook bezocht, was een bewonderaar van zijn stijl. Het stadion, tegelijkertijd gebouwd met een bioscoop, was aanvankelijk eigendom van de Voetbalbond Indische Omstreken Sport (Vios) en werd daarom het Viosveld genoemd. Hier voetballen

Stadion Menteng Dibongkar

Suara Pembaruan: Stadion Menteng Dibongkar (27 juli 2006)

toen ook de Nederlanders en werd menig topwedstrijd gespeeld.

De eerste president van het onafhankelijke Indonesië, Soekarno, gaf het stadion in 1960 aan de voetbalclub Persija in ruil voor hun Ikada Stadion, dat plaats moest maken voor zijn Monumen Nasional, beter bekend als Monas. In Jakarta (ruim 10 miljoen inwoners) bevinden zich slechts 36 voetbalvelden, waarvan 16 in een voor officiële wedstrijden bespeelbare staat. Ieder veld is dus van belang en het veld van Persija was het enige wedstrijdveld in het dichtbevolkte centrum. Wat historische voetbalvelden betreft resteert nu nog het veld van UMS (Union Makes Strength; divisi tiga) in Glodok (Mangga Besar) en het veld van de amateurs van Tunasjaya in Taman Sari.

Op 27 juli 2006 kwam er dus voor velen een toch nog onverwacht einde aan het laatste "Hollandse" stadion in Jakarta. In opdracht van burgemeester Muhayat en gouverneur Sutiyoso, nota bene beschermheer van Persija, rukten om 7 uur 's morgens 1200 officials uit, waaronder agenten, arbeiders met drie bulldozers, een graafmachine en zeven trucks. De met spandoeken "gewapende" tegenstanders hadden voor deze overmacht niets te betekenen, net zo min als de protesten van advocaten en bestuursleden. Zelfs het feit dat de minister van Sportzaken en Jeugd, Adhiyaksha Dauld, geen toestemming had gegeven, wat wettelijk wel nodig was, maakte geen indruk. Immers, verklaarde de gemeente, de rechter had niet gevorderd dat verdere acties opgeschort moesten worden gedurende de

lopende rechtszaak, dus kon men gewoon verder gaan. Binnen een dag was de klus geklaard. Er waren stapels trofeeën, bekers, foto's, en voetbalherinneringen (overigens was een deel al verplaatst naar Lebak Bulus of bestuursleden) op het puin gegooid van wat eens de historische toegangspoort was. Alleen het kale en vanaf dat moment bewaakte veld resteerde, omgeven door een provisorische groene ijzeren ribplaten schutting. Deze omheining werd op diverse plaatsen opgesierd met een "spanduk", met de tekst "Disini segera dibangun taman kota" (Op deze plek wordt spoedig een stadspark aangelegd). Dat stadspark is in april 2007 geopend en er wordt druk gebruik van gemaakt, vooral op de zondagen of 's morgens vroeg als men uit gewoonte buiten gaat bewegen en eten, door sommigen ook wel sporten genoemd.

Bij uw volgende visite aan Jakarta kan nu een bezoek gebracht worden aan het hypermoderne park Taman Menteng, vlakbij Galery Keris, een groene high-tech oase in het door auto's en motoren verstikte centrum. De meeste inwoners van dat centrum zullen wel blij zijn met deze plek, waar ze op zondagmorgen hun gymnastiek oefeningen kunnen afwerken en hun bubur ayam kunnen eten. Het enige dat nog herinnert aan de oude bestemming is een soort kunstwerk. De historici hadden weer eens knarsetandend het nakijken!

Taman Menteng op de plaats van het oude stadion

Spel en sport in de Nederlandse jeugdlektuur, 1880-1960*

Koos Steendijk-Kuypers

School en spel, voegt dat wel?

In de jaren negentig van de negentiende eeuw maakte het gymnastiekonderwijs op scholen haar entree, ondanks veel tegenstand. De Vereeniging van Gymnastiekonderwijzers in Nederland (VGON) achtte samen met een groep artsen gymnastiekbeoefening van het grootste belang voor de fysieke en geestelijke ontwikkeling van het kind. Maar de gymnastiek zoals die naar Duits voorbeeld werd onderwezen, bracht met haar gedisciplineerde vrije- en ordeoefeningen meer geestelijke inspanning dan ontspanning met zich. Juist dit laatste had het jonge schoolkind nodig. Door bemoeienis van de Olympia-vereeniging (1883) die het overladen kennissysteem van de scholen bekritiseerde, kreeg het spelelement meer aandacht. In 1889 werd

bewegingsspel binnen de gymnastiekles verplicht ingevoerd. Het leidde bij de onderwijzers tot enige discussie want het vrije spel zou de orde en tucht kunnen ondermijnen. Bovendien moesten zij zich in het spel bekwamen. J.S.G. Disse en L.D. Labberté schreven daartoe *Het bewegingsspel*, handleiding voor ouders en opvoeders (1885) waarin 146 spelen werden besproken; ze gebruikten een uitgave van de Duitse pedagoog J.S.G. Gutmuths als leidraad.

Inmiddels kwam het kind als individu in de belangstelling van pedagogen te staan. In zijn publicatie *De beginselen van het Spiessische gymnastiekstelsel getoetst aan de opvoedkunde en de physiologie van den tegenwoordige tijd* (1897) noemde J.W. Jansen de klassieke (Duitse) gymnastiek een kunstmatige dressuur die geestdodend was. Er werd uitvoerig in onderwijskringen over gedebatteerd. Theo Thijssen beschreef in *Het grijze kind* de tweestrijd van het jonge gymnastiekmeesterje die de kinderen wel enig spel gunde en solidair met hen wilde zijn, maar die zich krampachtig aan de gepatenteerde gymnastiek moest houden.

Aan het eind van de negentiende eeuw kreeg Duitsland te maken met de import van Engelse sportspelen; politiek gezien was dit een moeilijke kwestie. De oplossing was: *Den Sport Deutsch machen*. In 1891 werd de Zentralausschuss für Volks- und Jugendspiele opgericht, waarmee ondermeer handbalspel en slagbalspelen populair werden. In Amerika ontstond in 1906 de Playground Association die met particuliere gelden speelvelden realiseerde. In Duitsland, Engeland en Frankrijk werd in de grote steden dit beleid overgenomen. In Nederland, waar gymnastiek en sport op gespannen voet stonden, werd in 1908 deze bewegingsgolf opgepakt met het oprichten van de Nederlandsche Bond voor de Lichamelijke Opvoeding (NBLO). De Bond was betrokken bij evenementen als de Elfstedenschaatstocht, vierdaagse wandelmarsen en meerdaagse fietstochten. Het zwaartepunt lag evenwel bij het landelijk organiseren van openluchtspel voor de jeugd, die in stad en land buiten schooltijd in beweging moest komen. De overheid subsidieerde cursussen voor spelleider in voetbal, korfbal en slagbal en gemeenten werd gevraagd terreinen beschikbaar te

stellen. Tegelijkertijd organiseerde de beweging van de Volksweerbaarheid jongenskampen; onder het motto "Een gezond jong Nederland" maakten scholieren kennis met sport en met het leven in de vrije natuur. De mobilisatie van 1914 maakte een eind aan deze initiatieven. In vrijwel alle documenten werd van spel, en niet van sport gesproken.

De introductie van voetbal, tennis, golf en hockey verliep in Nederland binnen aristocratische kringen die contact hadden met Engelse kostscholen of via zakelijke relaties. Nieuwe clubs werden opgericht door degenen die waren afgewezen in de strenge ballottage. Vooral HBS- en gymnasiumleerlingen werden in de jaren tachtig van de negentiende eeuw door de Engelse ziekte of wel de sportbacil aangetast: Deventer HBS-ers vormden de eerste fietsclub Immer Weiter (1876), tweedeklassers van het Utrechts gymnasium speelden cricket onder de naam Hercules (1882) en vierdeklassers richtten de tennisclub Sfaerinda (1882) op. Bij ouders en schoolleiding nam de aversie tegen sportbeoefening toe. Hun argumenten waren de negatieve beïnvloeding van schoolresultaten, fysieke afmatting, uitpattingen bij overwinningsfeesten en het zogenaamde 'bestuur-tje-spelen' bij de clubvorming. Dit laatste werd door Huizinga in zijn *Homo Ludens* juist positief aangemerkt als 'voor oefening tot de ernstige werkzaamheden die het leven van hen zal eisen.' Clubvorming was voor hem van sociale betekenis, hij wees op de gemeenschapsband, maar ook op de rol van spelbrekers en valsspellers.

Het merendeel van de gymnastiekdocenten reageerde negatief op de sportrage. Lange tijd wisten ze de sport met haar records en competitie buiten de school te houden. Over sport werd zo min mogelijk gesproken, ook de NBLO had het nadrukkelijk over openluchtspelen. De bond organiseerde op schoolpleinen, in speeltuinen en in parken tijdens de vakantie zomerspelen waar de kinderen in groepen van zesendertig per speelleider aan deelnamen. Maar er was een stille kracht werkzaam die de jeugd tot sportbeoefening aanzette.

De sportbeweging in de vroege jeugdlectuur

Wielersport

Een sport die door de jeugd van goeden huize fanatiek werd beoefend, was het wielrijden; voor wedstrijden was de naam *pacen* in gebruik. De populariteit onder scholieren was groot, want door nationale overproductie én import van goedkope Amerikaanse rijwielen (die van de lopende band afkwamen) werd de fiets ook voor jongeren uit de middenklasse betaalbaar. In het jongensboek *De club van zessenklaar* (1898) werd dit

door J.C. Kieviet tot in detail beschreven. In de schoolklas kreeg de ene na de andere jongen een fiets: van de ouders, van een tante of van een suikeroom. En zo werd de club gevormd, met een voorzitter, penningmeester, secretaris en drie leden. De voorzitter van de sportclub werd een jongen die wist hoe het moest, zijn vader was immers een notabele. In de vergadering sprak hij de leden toe met heren en gebruikte woorden als ambitie, discussie en conclusie. Het reglement werd opgesteld volgens de ANWB-normen, inclusief boetebepalingen. De jongens reden in uniforme kleding en hadden een clublied. Tijdens de (kost)schoolvakanties maakte de club tochten naar de bollenstreek, waar ze een fietsendief achtervolgden en een kind uit een brandend hutje redden. Het geld van de boetepot ging naar het door brand getroffen arme gezin. Het boek beleefde net als het vervolg *De club op reis* vele herdrukken.

Het krijgen of bezitten van een fiets was destijds al genoeg om er boekdelen over te schrijven, en dat deed Chr. Van Abcoude met zijn *Hoe Jaap Rekkers een fiets kreeg* (1913). Jaap, die geen fiets had, knutselde graag bij de fietsenmaker en ging dan wel eens op stap met een reparatiefiets. Na spannende avonturen wist hij de gestolen fiets van de notaris terug te bezorgen en

Uit: *de club van Zettenklaar*

konden de dieven op zijn aanwijzingen worden gepakt. Als beloning voor zijn moedig optreden kreeg de jongen een nieuwe fiets. Van Abkoude schreef meerdere boeken met een sportieve inslag, zoals *Hollandsche Jongens* (1907) en *De fietsclub alle vijf* (1911). In *Hollandsche Jongens* ging het niet om een club, maar was het een Vriendenbond. Evenals in Duitsland bestond er enige afkeer van de met de sport verbonden Engelse termen. De sport die in dit boek centraal stond was het schaatsen, dat gepresenteerd werd als de nationale Hollandse wintersport met wedstrijden, tochten en het ijsfeest. Met *Het Jongenskamp* (1910) deed Van Abcoude de actualiteit eer aan. In de gespannen politieke situatie deden landen moeite om hun nationale jeugd- en mankracht te versterken: Frankrijk kende de *bataillons scolaires* en in Duitsland was de vereniging voor jeugd- en volksspelen opgericht. Met het Duitse jongensboek *Die Spielplatzstadt* tot voorbeeld en met de ideeën van de Nederlandse Volkswaerbaarheid voor ogen schreef Van Abkoude *Het Jongenskamp*. Een honderdtal jongens beoefende in de natuur gymnastiek en sportspelen en zij hielden overlevingstochten om zich fysiek en geestelijk te sterken.

Collectie Nationaal Fietsmuseum 'Velorama' Nijmegen

Een aardig tijdsbeeld van latere datum vinden we in *De knalclub van 3a* (1926) van de sportjournalist D. Hans en uitgegeven door de Rotterdamse handelsmaatschappij R.S. Stokvis. De fietsclub had de naam De Nederlandsche Kroon, naar het favoriete fietsmerk van de leden. Stokvis had dit handelsmerk overgenomen van de Winschoter fietsenfabriek Gruno. Al snel veranderde de naam van de club in het stopwoord van het enige meisjeslid. Zij vond alles knal, zoals de jeugd het nu over gaaf, vet of cool heeft. Het voorwoord was van de bekende sportjournalist M.A. Meerum Terwogt die in het fietsen een gezond tegenwicht zag in een tijd van filmsensatie en maniaaak bioscoopbezoek. In een jaar tijd werden 20.000 exemplaren verkocht, waarop de succesvolle reclamecampagne een vervolg kreeg in *De Zonnebloem* (1927). Daarin ging het minder om het fietsen, maar meer om het club-zijn, met een idealistische belangstelling voor actualiteiten als de Olympische Spelen en de Volkenbond.

Stimulerend voor het sportbesef bij de jeugd waren ook reclame-uitgaven, zoals *De avonturen van Jopie Sprinter* van Peyenburg's Koekfabrieken. De jongen kreeg zijn racefiets in ruil voor 1000 koekpunten. De sportieve Jopie was al lid van de zwemclub De Waterratten, was aanvoerder van de voetbalclub en had zijn hondje Nurmi genoemd, naar de Olympisch hardlooptkampioen. Op een van zijn fietstochten zag hij een vliegtuig neerstorten; hij bereikte als eerste het wrak en redde de piloot. Ook in dit boek is de goede daad als het ware een metafoor voor het edelmoedige karakter van de sportman.

Het is de tijd waarin de reclame gebruik ging maken van stripverhalen. Fietsfabrikanten schakelden bekende tekenaars in voor hun reclamestrips. De bekendste is wel André Vlaanderen, de tekenaar van *t'Avontuur van Piet Pelle op zijn Gazelle* en andere Gazelle-strips van de jaren dertig. Kris Kruiemel was als stripfiguur de fietskampioen van het bakkersgilde; hij behaalde zijn overwinningen door veel brood te eten. Voor jonge kinderen werd de fiets- voetbal- en schaats-sport aantrekkelijk gemaakt in de avonturen van Tiels Flipje; in *Kijk waar je rijdt* leerde Flipje de verkeersregels. Een bijzonder opvoedkundig accent gaven de pedagogen A.F. Cremer en Jan Ligthart aan het fietsen. In hun *Op de fiets door Nederland, aardrijkskundig leesboek voor de lagere school* (1912) brachten zij de jeugd verhandelend tijdens een fietstocht de geografie, fauna en flora van Nederland bij. Van dit schoolboek verschenen vele herdrukken. Fietsen werd wereldomvattend toen het toerfietsen, vaak gesponsord door firma's als Kodak of fietsfabrikanten, populair werd. In 1885 ondernam Th. Stevens vanuit Colorado een 'wereldreis.' De

Nederlandse vertaling van zijn reisverslag verscheen als jongensboek onder de titel *Op een rijwiel de wereld rond* (1912).

Ook meisjes stapten op de fiets, maar het rijden zonder herenbegeleiding was uitzonderlijk. De Haagse damesclub geeft dit aan in haar naam *Honi soit qui mal y pense* (1896). Als in de jaren negentig de markt voor herenfietsen verzadigd is, wordt er vanuit de industrie en door de ANWB een offensief ingezet om het recreatief fietsen door vrouwen te bevorderen. Dan verschijnt de meisjesroman *Vier meisjes op een fiets* van Annie Bergsma. Het boek speelt omstreeks 1914, want het VVV bestond nog niet lang en bovendien is er sprake van een ontmoeting met Belgische vluchtelingen. Drie zusjes en een vriendin besluiten, naar het voorbeeld van Duitse kostschoolmeisjes, vanuit Leeuwarden een trektocht op de fiets te ondernemen: eerst met de trein naar Stavoren, met de boot naar Enkhuizen en dan op de fiets naar Alkmaar. Er werd overnacht bij familie- of zakenrelaties van de ouders, maar verder waren zij *self-supporting*. In hun koffertjes, de bekende rieten overschuivers, zit cacao, griesmeel, suiker, jam een tinnen bord met kroes en een kookpannetje. In de duinen leert een vriendelijke kampeerder hen de pan aan drie stokken op te hangen en een vuurtje te stoken. Kamperen was nog een elitaire aangelegenheid; het was de tijd dat een Veluwe boer op het dorpsplein verschrikt kwam melden: "Er wonen heren in het bos." Via Amsterdam bereikten de meisjes Amersfoort, waar de tocht door hevig noodweer werd afgebroken. Per trein reden ze in vier uur naar Leeuwarden terug. Het was een spannend meisjesboek, maar het was eigenlijk niet de bedoeling dat het werd nagevolgd.

Voetbalsport

Evenals het fietsen, kreeg ook de voetbalsport te maken met popularisering en een toenemende belangstelling onder de jeugd. Het jongensboek *De A.F.C.-ers* van J.B. Schuil (1915) staat met haar vele herdrukken in de jeugdlektuur model voor deze ontwikkeling. *De Voetbalclub* van Chr. Van Abcoude (1913) verscheen al eerder. De suggestie om een fiets- voetbal- of wandelclub te vormen, ging uit van een onderwijzer. Het werd de voetbalclub Sparta; geen fietsclub, want dan wil de een naar rechts, de ander naar links; bovendien geeft een elftal saamhorigheid, waren de argumenten. De jongens mochten het terrein naast de papierfabriek gebruiken, en uiteraard kreeg het zoontje van de directeur de voorzittershamer in handen. Als ze bemerken dat de bal uit het berghok gestolen is, weten ze op avontuurlijke wijze de dief, een zoon van een schaapherder die eerder het lidmaatschap van de club was geweigerd, te betrappen. Deze krijgt zijn verdiende

tuchthuisstraf, en de voetballers voelen zich helden.

In *De A.F.C.-ers* (1915) benadert J.B. Schuil de voetbalwereld van die tijd het dichtst, als het gaat om de rol van spelers én supporters in een voetbalvereniging: de publieke belangstelling op de tribune, de sportjournalistiek en de promotie van de hoofdpersoon naar een hogere klasse komen aan de orde. In de krant vermeld worden was eervol, maar kon ook problemen geven als ouders, die niet op de hoogte waren van de vrijetijdsbesteding van hun zoon, dit via de krant vernamen. De keeper van AFC was daar niet zo bang voor. Van de bescheiden jongen werden

geen heldendaden op het veld verwacht. Maar juist hij weet tijdens een schaatstocht van de club één van hen van de verdrinkingsdood te redden. Deze dappere, sportieve daad kwam breeduit in de pers. Het boek bleef decennia lang populair, juist omdat aspecten als individuele karaktervorming, het sociale clubleven en de belevenis van wedstrijden er zo herkenbaar in werden verwoord. Na de Amsterdamse Olympische Spelen (1928) verschijnen opmerkelijk veel jeugdboeken over sport. In *De voetbalclub van de vierde klas* van L. Roggeveen (1928) deden ook de meisjes mee. Zoals gebruikelijk in de sportwereld van die tijd, mochten ze het vaandel borduren.

Schaatssport

Het wereldvermaarde jeugdboek *Hans Brinkers or the silver skates* werd in 1865 geschreven door Mary Mapes Dodges, die van Nederlandse afkomst was. De Nederlandse vertaling door J.P. Andriesen was een verkorte versie, mede om de soms onjuiste historische gegevens over Nederland te vermijden. Het boek werd

Boekenlegger voor sportkleding van Jansen en Tilanus

in diverse talen gepubliceerd en beleefde in het Nederlands tien herdrukken. De Nederlandse wintercultuur mengt zich in het boek met de historische glorie van Hollandse steden als Haarlem, Amsterdam en Leiden. Op het ijs doorkruist een rijke zakenman het leven van Hans Brinkers, een arme jongen die zich tegenover de vreemde een oprechte en hulpvaardige jongen toont. Tijdens de strenge winter ziet hij zijn inzet voor anderen beloond als bij de kortebaanwedstrijd zijn zusje de hoofdprijs wint.

In de honderden boeken over schaatsen staat clubvorming niet centraal; het was een vanouds Hollands wintervermaak en geen sport. Maar gevoed door nationalistische gedachten kreeg het schaatsen rond de eeuwwisseling meer en meer het accent een nationale sport te zijn en werd ze als zodanig gepropageerd. Van Buttinga Wichers beschreef de technische vaardigheden in zijn *Schaatsenrijden* (1888). Voor degene die volledig op de hoogte wilde zijn van de Nederlandse schaatssport was *Wintersport* (1893) van Pim Mulier het handboek. Men vindt er van alles in over oude wintervermaken, schaatstechniek, diverse schaatswedstrijden, lange afstandsritten, kunstrijsen en de betreffende trainingen.

Van clubvorming naar sportdeelname

Van latere tijd dateren jeugdboeken die de historische ontwikkeling van sporten uit die tijd tonen en de maatschappelijke verandering laten zien die ze ondergingen. De sportjournalist en hoofdredacteur van *De Sportwereld* M.J. Adriani Engels schreef in diverse uitgaven over het nationale voetbal, over de wielervedstrijden Jaap Eden en Jan Derksen, over Friese Elfstedentochten en kortebaanwedstrijden. Zijn informatie over topprestaties en anekdotische gegevens boeide de jonge lezer. In *Tennisportretten* beschreef hij de weg naar de top. Ton

van Beers en A. van Emmenes deden hetzelfde voor voetbaljuniores in *Nou wij, boys! Van junior tot international*. In het jaar van de Amsterdamse Olympische Spelen (1928) verscheen onder redactie van H. van Booven *Het groote sportboek voor jongens*, waarin de sport in het perspectief van de Olympische idealen kwam te staan. De jeugd werd voorgehouden dat sport gezond is voor lichaam en geest en dat ze van groot belang is voor de ontwikkeling van positieve karaktertrekken als moed en vastberadenheid. In de jaren dertig vielen de sportboeken van George van Aalst op, zoals zijn succesvolle *De lotgevallen van een voetbal-schoen*.

Voor de jaren vijftig moet zeker de reclame-uitgave van Nutricia worden genoemd: *Het Blueband sportboek. Veertig sporten en spelen in woord en beeld*. Het bestond uit een tiendelig plaatjesalbum met een informatieve tekst onder redactie van H.A.M. Meerum Terwogt. Een viertal inleiders sprak de jeugd aan in een taal die in die tijd van de wederopbouw als motiverend werd ervaren; het maakte de uitgave tot een groot succes. *Het Sportboek voor de jeugd* (1957) van de sportverslaggever Jan Cottaar sloot daarbij aan. Hij besprak per sport het verleden en liet de ontwikkeling ervan zien, inclusief de technische en organisatorische problemen. Het boek gaf ook algemene beschouwingen. Meisjes moesten aan sport doen, maar werden op een paternalistische, bijna denigrerende manier in de bekende hoek geplaatst: 'Waarom houden onze meisjes zich niet bij zeilen, roeien en zwemmen? Waarom beoefenen ze niet de lichte nummers van atletiek, tennis, korfbal, handbal, schermen, turnen en zoveel andere dingen die wél voor haar bestemd zijn? Een meisje dat voetbalt of bokst heeft helemaal niets vrouwelijks over zich, en dat is even erg als van een jongen te zeggen dat hij niet echt mannelijk en flink is.'

Uit: vier meisjes op de fiets

Meisjesboeken en de sport

Het eerder genoemde boek van Annie Bergsma *Vier meisjes op de fiets* was voor die tijd uniek te noemen. De auteur was een van de eerste vrouwelijke leden van de ANWB (1885) en haar relatie met Edo Bergsma, de toenmalige voorzitter van de ANWB, kan een rol hebben gespeeld. Dit was zeker het geval bij de meisjesroman *Lientjes verzoeking* (1916) van Hannie van Wehl, zuster van de arts J.H.O. Reys, de bekende gymnastiekpedagoog en oprichter van de Haagse Academie voor de Lichamelijke Opvoeding. Ze kende de strijd die in Nederland gaande was tussen voorstanders van de Duitse en van de Zweedse gymnastiek. In haar boek komt dit tot uitdrukking in het gedrag van een nieuwe leerlinge, Ingeborg Jensen. Die was gewend om in een gypakje de Zweedse oefeningen onder bekwame leiding uit te voeren en gaf als een soort Pipi Langkous commentaar op de Nederlandse situatie, waar meisjes met corset in een stoffig zaaltje les kregen van een stramme onderwijzer.

Nog onder de gloed van het Amsterdamse Olympisch vuur verscheen in 1929 bij uitgeverij Kluitman het *Käthe Cruse-sportboek*, een platenboek met een rijmtekst van Caroline van Dommelen. Gymnastiek, voetbal, roeien, wintersport, tennis met Kea Bouman en Helen Wills en de zwemsport met Zus Braun werden in kleurrijke platen opgevoerd. De bekende Käthe Cruse-poppen (manlijke en vrouwelijke) peperden als leden van de Sportclub 't Jonge Goed, de moraal in: 'Daarom mag je nooit vergeten: sport is spél, dat moet je weten.' Sportbeoefening door de jonge jeugd werd ook in Duitsland in een prentenboek gepresenteerd, maar wel in twee delen; voor meisjes *Wie Susi die Schönste wurde; ein lustiges Sportbilderbuch*, en voor jongens *Wie Heini der Stärkste wurde; ein Bilderbuch von Turnen, Sport und Spiel* (1927). Het rollenpatroon is, niet alleen in deze uitgave, in de jeugdlectuur herkenbaar aanwezig. In meisjesboeken was het vormen van een sportclub uitzondering. Toch was de behoefte aan een clubverband bij hen wel aanwezig, maar dan werd het een zang-, toneel- of kunstclubje, bijvoorbeeld in *Schoolidyllen* (1900) van Top Naeff. In een enkel geval lezen we over een dansclubje voor ritmische gymnastiek, zoals in *Ank weet wat ze wil* van Nannie Franken, maar de kenmerken van de (jongens) sportclub met bestuur, contributie en de edelmoedige daad ontbraken. Toch herkennen we in *Jannie's vrolijke zwemclub* (1951) van Annie de Man de gebruiken van de eerste *Hollandsche Dames Zwemclub* uit 1883. De meisjes zwommen niet snel, maar mooi en hielden wedstrijd in schoonspringen en figuurzwemmen. Zij voerden een compleet clubpatroon met een bestuur en reglementen;

ze droegen zelfs een clubinsigne. Ook zij waren sociaal meelevend, want van de contributie werd eens per maand een meisje dat de entree niet kon betalen, gevraagd mee te gaan om het zwemmen te leren.

Een opmerkelijk feit moet nog worden genoemd. In de decennia rond 1900 waren meisjesromans over Engelse kostscholen een ware rage onder de meisjes uit de betere klasse. Tegen de verwachting in ontbraken gymnastiek en sport daarin vrijwel geheel. Verwarrend is dat bijvoorbeeld een tennisracket of een andere verwijzing naar sport soms wel op de titelpagina staat afgebeeld, zonder dat dit de inhoud dekt. De situatie in kostscholen voor jongens werd minder vaak beschreven; in *Om de cricketolag*, een kostschoolgeschiedenis van Harold Avery, stond het in Nederland nog weinig populaire Engelse cricket centraal.

Samenvatting

De jeugdlectuur over sport geeft aan dat bij een ontluikend sportbewustzijn clubvorming sterk werd aangewakkerd, met als doel karaktervorming, gemeenschapszin en het verdrijven van de destijds heersende Jan Saliegeest. De visie dat spel- en sportbeoefening een nuttige voorbereiding was op de toekomstige maatschappelijke positie, zien we bevestigd. Het opdoen van bestuurlijke ervaring, het bestraffen van kwalijke elementen in de samenleving en het edelmoedig karakter van de sporter maakte deel uit van de sportcultuur. De sportclub leverde een avontuurlijk spanningsveld waarin kameraadschap, de goede daad en een positieve levenshouding bindende factoren waren. Binnen deze sportcultuur speelden jongens de hoofdrol.

Na verloop van tijd, en met name na de Amsterdamse Olympische Spelen, kreeg de Olympische gedachte met haar individuele prestatie- en overwinningdrang in de jeugdlectuur meer ruimte. Men richtte geen (vrienden)club meer op, maar sloot zich aan bij een bestaande vereniging, waar de topprestatie hoog in het vaandel stond en de Olympische leus *citius, altius, fortius* werd nagestreefd.

* Met dank aan kinderboekenantiquariaat Anna, Driebergen

COLOFON

De Sportwereld is een uitgave van *Stichting de Sportwereld*.

Hoofdredactie

Daniël Rewijk

Medewerkers

Wilfred van Buuren, Max Dohle, Nico van Horn, Daniël Rewijk, Hans Sanders, Koos Steendijk-Kuypers

Redactieadres

Stichting de Sportwereld

Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam

E-mail: redactie@desportwereld.nl

Abonnementen

De Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers €20,00 studenten €15,00 instellingen €25,00. Zonder automatische incasso worden deze prijzen met €1,- verhoogd. U kunt abonnee worden door het Reactieformulier magazine op de website - onder de knop magazine - in te vullen en te verzenden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

De Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

STICHTING DE SPORTWERELD

Bestuur:

Nico van Horn (secretaris), Jan van der Putten (penningmeester), Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinator:

Wilfred van Buuren. Projectmedewerker: Peter Los.

Webmaster:

info@desportwereld.nl

**SURF NAAR DE WEBSITE
VAN MAGAZINE
DE SPORTWERELD**

WWW.DESPORTWERELD.NL

